

99

Vajda Péter

“A zsidókról”

1840

Vajda Péter (1808–1846), Előszó Bloch Móric [Ballagi Mór], *A zsidókról* (Pest: *, 1840) című könyvéhez

Ú j a b b k i a d á s :

Vajda Péter, *Művei*, szerk. Mudra Viktória & Zákány Tóth Péter (Magyar remekírók, ÚF) (Budapest: Kortárs Könyvkiadó, 2004), pp. 1039–1044

I r o d a l o m :

Zsoldos Jenő, “Az első magyar-zsidó írók fogadtatása irodalmunkban”, in: *Évkönyv, 1939* (Budapest: Izt. Magyar Irodalmi Társulat, 1939), pp. 172–195, kül. p. 176 skk.

(...) Minden fölvilágosodott és az emberi faj boldogsága iránt érdeklő ember rég óhajtá már: bár jőne el az egyetértés és jogosság azon idője, mely a haszonlesés és bitorlás minden korlátait lerontva, felhozná a testvéri szeretet napját az égre; bár jőne el a Messiás, ki mindenhatólag kelve ki az igaztalanság ellen és az igazság mellett, földerítene a boldogság azon korát, mely eddigelé mint túlvilági kép lebeg a legmíveltebbek és legjobbak előtt. Ezt óhajtani a zsidóknak legnagyobb okuk volt. Elszéledve a föld egész kerekességén, mindenütt és sehol sem voltak otthon; a nap terhét mindenütt viselék, és békes est sehol nem vára reájok; ők senkit egy talpalatnyi földben nem csonkítottak, őket az egész világ számkiveté. És mi okból mindezt? Mivel a zsarló Róma által nem engedék magokat nemzeti szokásaikból, erkölceikből kivetkeztetni; mivel nem akarák magokat a bitorló kénye szerént porázon vezetetni, hanem a felszabadulás magas eszméjét táplálák keblökben, és reményök vala Szabadítót üdvözleni soraik előtt. Különös sors: miért az értelmesek tiszteletét bírják, azért az oktanok és barbarok által üldöztek.

A zsidó népnek van némi hasonlatossága a magyarral, de nagyobb ellentételi, mint megegyezési. Mindenik Ázsiából származott; nyelve után ítélve, bölcsőik közel ringhattak egymáshoz; Európába a középkorban hatottak, itt fönntartják magokat, ámbár a sorssal keserűen kelle küzdeniek. De a magyar nyelven kívül alig bír ázsiai emlékekkel, a zsidónak történetírási s egyéb könyvei vannak; a magyar mint hódító lép föl, de hódol az európai eszméknek, a zsidó egyesével szállong be, szállásért kopogtat, de eszméiben állhatatos és törvényeihez ragaszkodó; a magyar országok fölött uralkodik, és trónján dicső királyokat lát, de utóbb Mohácsnál megbukik és hazájában majd idegen lesz; a zsidó minden fő nélkül szóratik el, de munkássága s csüggedetlensége által majdnem félelmes szerepet ví ki magának s annyira megy, hogy hazák nyílnak meg előtte a tengernél, a Rajnánál és Dunánál; a magyar csak kardot és földbirtokot akar ismerni, a zsidó kénytelen a pénznél és kereskedésnél maradni, de nem ritkán előlegez annak kardjára és földbirtokára kereskedése szereményébül; végre, miután századokig állottak ellenségesen egymás ellenében, földerül az érdekkiosmerés időszaka és polgártársaknak nevezik egymást.

(...)

A zsidók elnyomása magában véve a legnagyobb igaztalanság volt. Minden egyes ember a föld gyermeke, s őt onnan kiirtani senkinek nincs joga. Az életjogot tehát a születés adja eltörülhetetlenül, amibül ismét az következik, hogy főképpen azon földön van mindenkinek élni joga, ahol születék; mivel pedig minden föld honhoz, országhoz tartozik, minden születettnek hona, hazája van, az, melynek részét születési földje teszi. Ezen hon bír ugyan joggal, hatalommal az egyes ember fölött (valamint kötelességei is vannak a jog ellenében), de az nem annyira a belső, mint a külső embert illeti. A hon parancsolhatja ezen

tetteket, eltilthatja amazokat, de a meggyőződés erőszakon fölül van; ezen csak művelés, oktatás által uralkodhatik. Ezek szerint a hit és annak nyilatkoztatása túlesik a polgári törvények mezején, s ebbe csak ott lép bé, hol mint tett mutatkozik és mint ilyen érintésbe jó mások tettei-, jogai- és kötelességével. Midőn tehát a zsidóknak a hit és annak egyszerű nyilatkoztatása miatt, mely senki személyét és vagyonát meg nem sérté, száműzetés, üldözet és gyalázat-bélyeg gyártaték, oly igaztalanság követtetett el, melyért sem az ész, sem a szív ítélőszéke előtt senki meg nem tud felelni.

De a zsidók elnyomatása káros volt az elnyomókra nézve is. (...) Nem áll az, hogy a zsidó legjobb kereskedő a világon, de az sem, hogy egyébre alkalmatlan. Ugyanazon minta szerint munkálkodék a természet minden idomai- s hajlomainál, és nem ismer nemzet ennél kevésbé hitbéli különbséget. A zsidók között van sok rossz kereskedő, kívül jó orvos, mérnök, ügyvéd, katona és vezér is válhatott volna, míg közülünk igen sok mérnök, ügyvéd, katona stb. okosan teende, ha kereskedővé lesz.

A zsidók tehát nem gyakorolhatván erejük- és munkásságokat ott, hol legcélszerűbb lett volna, magok is kárt vallottak; de kárt szenvedé az ország is, melynek gazdagsága az egyesek gazdagságából áll. Az országos kár még inkább nevedett azért, hogy a két érdek egymás ellenébe állították. (...)

Az ember igen szemes azon helynek kifürkészésében, hol haszonnal dolgozhatik: a zsidó ezt nem teheté, ő kénytelen volt erejét és pénzét majd kizárólag kereskedésbe dugni. Mivel pedig a kereskedés jövedelmező foglalatosság, a keresztény nép pedig elég vak és balga volt a kereskedést több országokban a nemtelen és gyalázatos életmódok közé számítani, lón, hogy a zsidóság igen sokfelé egyedárusságot úze a kereskedéssel, s általa a vagyonok legmozgathatóbbjának és ez okból legkeresettebbjének, a pénznek jöve kitűnőleg birtokába. Az egyedárusság pedig azon kellemetlen helyzet, melyben a vevő nagyközönség mindent becsen fölül fizet meg; tehát tíz rőf helyett például csak hatot kap, s száz forintot négy-öt cikkelt vesz, minőt különben nyolcat-kilencet vásárolhatna. Ebből pedig az következék, hogy a nyomott és a polgári jogokból kivetkezett zsidó a többi polgárok rovására gazdagodott.

Nem akarom azt fejtegetni, minő kárt okoztak a zsidók a zsarlási rendszer miatt, midőn kénytelenek voltak ravaszság- és csaláshoz folyamodni, itt a földesurakat zsebelve ki szép módján, ott egész faluk áldását pálinkába, borba öletvén, ez nem annyira az ő hibájok, mint a kinszerítőké; de átmegyek a dolog kellemes oldalára, azon hajnalhoz, mely a magyar nemzet igazságszeretete által egőkön derülőben van. Igen, büszkén mondom el, van a Duna és Tisza oldalain egy nemzet, melyre a sors poharának minden keserét kiöntötte, melyet kül- és belső ellenség majd szívig marcangolt, mely kitörültnek gondoltatik a nemzetek sorából, mert lételének tüneményjelei nem villognak hona határain túlra, de e nemzet az örök élet jeleit hordozza homlokán, mert a joggal, igazsággal, emberszeretettel szövetkezett, ezer éves balítéleteken diadalmaskodik, keleti Európában első tűzi föl az alkotmányos szabadság zászlóját. Nem, e nemzet ilyen úton meg nem halhat; igazság az isten elsőszülöttje a szellemhonban: ki ezzel egyesült, örök életre tön szert.

Éljen az 1840-ki országgyűlés! – övele lépe bé Magyarországot a kor küszöbére. Hagyjuk azt a sok jót, mely itt növénycsíráként mindenfelé kiüté fejét a földből, s maradjunk tárgyunknál. A zsidóságnak nincs nagyobb, nincs kisebb oka örülni, mint a magyaroknak. Polgárrá lón ő; tehát emberré. Nyitva előtte minden ösvény ereje gyakorlására, érdem szerzésére, létele szilárdítására. Letörölték homlokáról a megvetés bélyege; nem földönfutó többé, hanem kedves és hasonló jogú fia a hazának; az anyagi javak mind kitarvák előtte, hogy válogasson belőlök kénye s ereje szerint. S mi az mégis azon szellemi kincshez képest, mely a jogosság öntudatából származik, mely a munkát csak maga tudja édessé tenni s az éledelekből az utolsó keserű ízt kiveszi!

Az tudja csak valólag, mi az egészség, kit a betegség súlya terhele, az tudja, mi a gazdagság, ki a szükséggel megismerkedék, és végre az tudja, mennyit ér a szabadság, ki lelkén és testén rabláncokat hordoz; ezek szerint pedig éppen nem kételkedhetni, hogy a

zsidók igen és nagyon érzik az új változás kellemeit. Nekik fölösleges azt rajzolni. (...) De szükségesebb lesz a magyaroknak fejtegetnem egypár szóval a zsidók polgárosításának hasznait.

Ha az emberi test valamelyik beteg tagja meggyógyítatik, az egész test nyer vele: úgy van a polgári egyetem testével is. A zsidók állapota betegség volt közöttünk, polgárosodások pedig gyógyulás, mely az általános épségre bizonyítva nem lesz csekély hatású. De bocsátkozunk kissé részletességekbe is, és tűzzük ki mieinknek e szerencsés fordulat kínáló hasznait. Magyarország a földszabadított zsidókban sok ezer munkás embert nyere, kik a henyességhez nem értve, magoknak közvetlenül s polgártársaiknak közvetve, sokat fognak dolgozni. A természet áldása csak emberi munka után édelhető, tehát a közjóléthez annyira szükségesek a munkás, és pedig a szabad munkás kezek, mint az anya-természetnek termékeny kebele, melyre az emberi munkásság támaszkodjék s belőle a haszonvehető tárgyakat előkerítse.

Nálunk a természet pazarlóság bökezű volt, de a kezek hibáztak, melyek áldásait előszedték volna, a szabad munkásság hibázott, mely a birtok- és személyérettenség égisze alatt arany kalászokat kellő bőségben varázsolta volna elő a fekete földből, vagy a hegyek gyomrából nyert érceket földolgozandá, a birkák takaróját fölgyártandá, s búzát, bort szállítandá a Kárpátokra s művészitményeket a termékeny síkságra. A nyert kezeknek tehát csak örülni lehet, valamint a népesség általános szaporodása a közjólét útja és tanúbizonysága.

A zsidók polgárosodása tömérdek pénznek nyitja szabad előmlésre kaput. Földművelődésünk sínylődik, s ennek nem csak az oka, hogy az ország lakosainak kilenczted része földjog híjával van, hanem az is, hogy a földműveléshez kevés tőkepénz volt és van a szegényülő, nem pedig gazdagodó földnép kezében. A zsidóság földszabadulása új fordulatot adhat az emberi foglalatosságok ezen legszebbikének, a földművelés- és baromtenyésztésnek, melyek kezét fogva járnak egymással. Ezen jobbult kilátás a mesterségeket is illeti. Nálunk oly kevés és többnyire oly tökéletlen a mesterember, hogy csodálkozunk kell, mi módon lehetünk Európa közepén annyira hátra, s miképpen állhat fönn az egész mesteremeri néposztály, midőn szomszédaink mindenfelé jeleskednek. Nem is volna ezek egy részének megállhatási módjok, ha a céhek és határvámak nem biztosítják őket, mert valamint morva s angol posztóba öltözködünk, hihető, olcsóbb és jobb lipcsei saruban járhatnánk, mint buda-pestiben, ha csak a hozatalbért kellene megfizetnünk. A zsidóságnak szép tőkepénze lévén, hihető, belevágand ezen mezőbe is, és mi nem kívánhatjuk eléggé: bár minél kevesebb cég- és másféle akadályt leljen mellette, hogy valahára mesterségi iparunk is legyen, azon elnevezésre érdemes.

A kereskedésről hiszem, hogy javuland a zsidók polgárosodása által, mert sok haszontalan és csalni kinszerítve volt embertől szabaduland meg. A kereskedésben a becsületességnek egy saját neve van és szükséges, mely mérsékelt nyereséggel beérje s a nemismerőt se húzza meg mérték fölött. A zsidóság elől majd minden más keresetmód el vala eddigelé zárva, kintelen volt tehát árúskodni, s azt igen gyakran úgy üzé, hogy a bohókat a lehetőségig rászédé, azaz, ahol tudá, kétszáz procentót is elvett. Most az ily házalók és falujárók száma ritkulandván, hihető, szilárdabb alapra jutand az egész ügy s közelítend a szabott árok elterjedéséhez, mely a vevőket nem kissé biztosítja. Mert mint minden más emberi vállalatnál, úgy a kereskedésnél is a középszám a legjobb; ha kevés a kereskedő, egyedárusságot gyakorol, ha sok, csalni kénytelen vagy bukik.

Hogy pedig a mondottakat összevonjam, az egésznek veleje erre megy ki: valamint minden jó és becsületes ember örül és nem tud nem örülni, ha embertársárul levettetnek a méltatlan békók, úgy a magyar is büszke örömet érezhet keblében, tudván, hogy hazájában emberséges nagy tett mene végbe; valamint az erők föloldása mindenütt szerencsés munkálatok szülőanyja lön, úgy leend az édes Magyarhonunkban is a zsidók kezeinek szabadabb tételével; valamint a dologtalanság szegénységet, a munkásság pedig jólétet

szerez mindenütt, úgy a zsidók szabad foglalatokodása gazdagság forrásává lehet magoknak és országunknak is. (...)

Jog és munka az emberi üdv jelszava. De hagyjuk ezeket, és bezárólag egy-két szót új polgártársainkhoz. Zsidók, vagy inkább Mózes vallásán lévő magyarok, egy új haza nyílt meg számotokra, melynek örömei nektek is nyilandanak, melynek fájdalma a tiétek is lesz. Nem vagytok itt többé mostohagyermek; éreztétek ezt, és helyeztétek be magatokat a nemzeti érzelmek közepébe. Ami nekünk használ, az nektek is üdves; ami nekünk árt, nektek is veszedelmes. Legyetek szívvel-lélekkel a nemzet tagjai, keressétek ki a nemzeti irányt, és haladjatok a föltalált pályán. Áldozatot nem vár tőletek a haza, kivéven talán a közveszély idejét; mert mi az övé, az mindnyájunké, s mi a miénk, az övé is, elosztva bizonyos szabályok szerint. És ne gondoljátok, hogy a munka be van fejezve, és ti célnál vagytok: korunk a haladás kora; nekünk sem szabad veszteglenünk az időben. (...)

De új polgártársak, egyre kívánlak főképpen figyelmeztetni. Amely sors tőletek a polgári címet oly soká s oly irgalmatlanul megtagadá, az hazátokra is soká nehezedett ólomsúlyával. Míg mi az oszman barbárság ellen vítunk, míg a keleti önkény hullámain fiaink testén törettük és állítottuk meg, addig Róma nyelve kiszorítá jogaibul a miénket, s majdnem azon pontra vezete, hogy az észak befolyása elnyeljen bennünket. A magyar nyelvben a nemzeti egység vezércsillagát és őrangyalát tekintsetek, mely nélkül maholnap egy, a töröknél nem jobb északi hullám nyelhet el bennünket. Ne legyetek hanyagok a magyarosodásban, ez az egy van, mit sürgetve kér tőletek új hazátok, ami nektek is úgy, mint öneki érdekében áll. Különben is, ha Mózes nyelvét elfeledétek, a tiétekhez közelebb álló élőnyelvet alig találtok a magyarnál, melynek bölcsője nemigen távol lehet az Araráttul. Legyen a magyar nyelv azon Ararát számunkra, melyhez megkössük polgári alkotmányunk hajóját, az igazság, munka és testvéri szeretet kincseivel bővelkedőt.